

Het gevende kind

Door het kind te zien in zijn wijze van geven doe je hem recht en geef je hem erkenning

De Hongaarse psychiater Ivan Boszormenyi-Nagy kwam tot de ontdekking dat de pathologie in een persoon vaak een gevolg is van de wijze waarop hij als kind heeft gegeven aan zijn ouders en/of gezin van herkomst. Ook ontdekte hij dat iemands familiegeschiedenis vaak zijn psychische en/of emotionele problematiek in het heden verklaart, evenals zijn gedrag binnen zijn gezin van herkomst en dat in zijn volwassen relaties. Nagy is gaan beschrijven wat hij in zijn werk met patiënten/cliënten zag en observeerde. Zo ontstond het contextuele gedachtegoed. Een visie op het leven die zich ontwikkelde tot de contextuele therapie, een stroming vanuit de systeemtherapie. Volgens Nagy komen mensen beter tot hun recht wanneer zij familierelaties herstellen. De therapie zou hierop gericht moeten zijn. De therapeut gaat dan om de pathologie heen, is meerzijdig partijdig en stelt het kind centraal. Therapie geven aan volwassenen is preventie voor het nageslacht: 'Wanneer je de stenen op je levenspad opruimt, kunnen je kinderen er niet meer over struikelen.'

De relationele werkelijkheid

Nagy heeft aan de relationele werkelijkheid een dimensie toegevoegd: die van de relationele ethiek. Deze kenmerkt het contextuele gedachtegoed en is tevens de motor van het therapeutisch werken met individuen, gezinnen en systemen. De eerste drie dimensies zijn binnen alle therapeutische stromingen bekend: (1) de feiten, (2) de persoonlijke psychologie en (3) de interactie tussen personen.

In de vierde dimensie, die van de relationele ethiek (niet te verwarren met moraal of culturele waarden en normen) heeft Nagy een begrippenkader ontwikkeld dat duidelijk maakt welke intrinsieke belangen/loyaliteiten er spelen in gezinssystemen en wat de uitwerking daarvan is op kinderen en op volwassenen.

Enkele van deze begrippen zijn in onderstaande casus manifest en tevens toonaangevend voor de therapeutische interventies: de balans van geven en ontvangen, parentificatie, constructief en destructief recht, de roulerende rekening en de loyaliteitenhuishouding.

Alleen de parentificatievormen zal ik uitwerken, omdat die niet alleen voortkomen vanuit het geven van een kind aan zijn ouders en/of gezin van herkomst, maar ook aangedreven worden door loyaliteiten. Middelen die ik therapeutisch inzet in mijn werk met cliënten, zijn Playmobil en Duplo. Ik beschrijf hieronder een deel van een therapiesessie volgens die werkwijze.

Gerrie Reijersen van Buuren is contextueel systeemtherapeut en trainer. Naast haar therapeutisch werk traint zij therapeuten in het contextueel werken met Playmobil en Duplo: 'Therapie in Beeld'. Hierin werkt zij samen met trainersacteur Willemin Goos. Tevens is zij auteur van het boek *Verlangen naar erkenning*. www.gerriereijersenvanbuuren.nl

Kasper en Sofie willen graag kinderen, maar Kasper durft de stap niet te zetten omdat hij in de relatie met Sofie aanloopt tegen de moeite die ze heeft datgene wat haar echt raakt te verwoorden of te willen delen. Sofie wilde nooit in therapie, maar omdat het voor Kasper nu een voorwaarde is om hun gezamenlijke kindervens gestalte te geven, heeft ze toegestemd.

Ik vraag Sofie haar gezin van herkomst neer te zetten met poppetjes. Ik help haar op weg door naar een herinnering uit de periode van haar basisschoolleeftijd te vragen. Ze verzinkt in gedachten, pakt dan traag een poppetje met een pet op en een gitaar onder zijn arm en bekijkt het. Dan pakt ze een stok uit de hand van een ander poppetje en doet die in de andere hand van haar poppetje. 'Dit was mijn vader toen.' Sofie bekijkt het vaderpoppetje van alle kanten en zet het

uiteindelijk op tafel neer, pakt het weer op en zet het dan verder van zich af.

Dan gaan haar ogen zoekend over de andere poppetjes, die massaal staan opgesteld aan de rand van de tafel. Pijsnel pakt ze er twee bijna identieke jonge meisjes uit en zegt met een glimlach naar mij: 'M'n zusjes, een tweeling.' Dan draait ze, niet wetend waar hen neer te zetten. Ze houdt ze vast in haar ene hand en haar andere pakt een ouder meisje uit de grote poppetjesgroep. Ze zet ze met hun drieën neer. De grote met haar gezicht naar de twee andere toegewend.

Sofie zoekt weer verder en vindt een frivool poppetje. Net als met het poppetje dat haar vader verbeeldt, weet ze ook nu niet waar het te zetten. Uiteindelijk staan de twee zusjes een stukje voor haar vader- en moederpoppetje in het midden op tafel. Sofie staat voor de zusjes en tussen de poppetjes

die haar ouders verbeelden in. Ze beweegt het poppetje dat haarzelf verbeeldt tussen de poppetjes die haar ouders verbeelden, heen en weer. Ze zet het niet neer, maar houdt het vast. Dan krijgt ze een kleur en er worden vlekken in haar hals zichtbaar. Ze zegt: 'Ik heb dit nog nooit tegen iemand gezegd maar nu moet ik er weer aan denken.'

In een stortvloed van woorden vertelt ze dat haar vader vaak nukkig en morrig tegen haar moeder deed. Dat hij lief en vrolijk kon zijn tegen de meisjes wanneer ze samen muziek maakten of door de kamer dansten (wat steeds minder voorkwam naarmate de ruzies tussen vader en moeder toenamen) en hoe dat onverklaarbaar tot ellende kon overgaan. Sofie bekommerde zich dan om haar zusjes tot het geweld tussen hun ouders was bedaard.

Ze deed veel in de huishouding: boodschappen, tafeldekken, afwassen, haar zusjes in bad doen en hun te eten geven wanneer moeder er niet was. Maar waarom was moeder er niet?

Op een dag vindt Sofie tijdens het stofzuigen een brief onder haar moeders bed en leest hem. Het is een brief van een onbekende man die haar moeder zijn liefde verklaart. Het dringt tot Sofie door dat dit de reden is waarom haar ouders zo vaak ruzie hebben. Zij besluit niets over haar ontdekking te zeggen en gaat nog meer haar best doen het haar moeder zo goed mogelijk naar de zin te maken. Ze gaat bemiddelen tussen haar ouders. Die maken daar dankbaar gebruik van, niet wetend dat Sofie op de hoogte is van de oorzaak van hun conflicten. Zo draagt dit jonge meisje een groot geheim met zich mee.

Ik pak een poppetje dat een hulpverlener verbeeldt en vraag: 'Deed jij dit thuis, Sofie?' Ze kijkt, pakt het poppetje uit mijn hand, zet het tussen haar ouders neer en zegt overtuigend: 'Ik deed niet anders.' Haar ogen flitsen van het hulpverlenerspoppetje naar de poppetjes die haar ouders verbeelden en weer terug. Ik zie haar denken en voelen en vraag dan: 'Wie heeft die kwaliteit gezien, Sofie, die jij uit je schatkistje hebt gehaald en zo hebt uitvergroot? En wie zag hoe zwaar dat toen voor jou was?' Ze kijkt me verbaasd aan en dan dwalen haar ogen terug naar de poppetjes op tafel. Ze heeft haar eigen volwassen poppetje nog vast en weet niet waar het te zetten nu het hulpverlenerspoppetje tussen de poppetjesouders in staat. Ze zet het zittend als een soort toeschouwer van de andere poppetjes op tafel neer. Schuift dan met haar andere hand het hulpverlenerspoppetje tussen haar ouders heen en weer. Als het daar zo staat, is Sofie met haar gedachten jaren terug.

Ik pak een houten blokje en zet het hulpverlenerspoppetje erop. 'Mag dit?' Sofie is er met al haar aandacht bij. 'Is het zo dat zij' (ik wijs op het poppetje op het blokje) 'vaak groter en wijzer moest zijn dan zij?' (nu wijs ik op de poppetjes die haar ouders verbeelden). 'Ik moest wel voor mijn zusjes maar ook voor mijn ouders zorgen, want ze wilden niet scheiden en het telkens weer samen proberen ...' Haar stem sterft weg en ze verdringt haar tranen.

Ik pak een klein poppetje en zeg: 'Dit is de echte Sofie, jouw ziel, je uniciteit, je echte zelf. Waar was die toen? Wie zag die?' Sofie pakt het poppetje van me over, bekijkt het en omsluit

het met haar hand. Dan kijkt ze me opeens recht aan. 'Die was niet hier bij hen', zegt ze en ze gebaart naar de poppetjes die haar ouders voorstellen. 'Die was er alleen bij oma als ik naar haar toe ging uit school, dan hadden we het over bloemen en muziek, oma speelde piano en leerde mij ook spelen ...'

In bovengenoemde casus wordt zichtbaar hoe de balans van geven en ontvangen tussen Sofie en haar ouders was verstoord en nu die tussen haar en haar partner dreigt te verstoren. Hoe zij vanuit haar zijnsloyaliteit aan haar ouders is gaan geven. Hoe in haar huidige relatie haar recht op ontvangen zomaar destructief kan worden. En dat de roulerende rekening niet stopt wanneer zij deze stenen op haar levenspad niet gaat opruimen. Wie ziet wat het haar toen heeft gekost, en welke prijs zij (en ook Kasper) er nu nog voor betaalt?

Geven (veelal vanuit zijnsloyaliteit) is een vorm van parentificatie

Binnen het contextuele gedachtegoed worden vier vormen van parentificatie beschreven. Alle vormen hebben het geven aan ouders en/of het gezin als drijfveer. Ik beeld, samen met de cliënt, alle vormen van geven uit met poppetjes. Deze verbeeldingen zijn uitvergroete kwaliteiten. Ons genetisch materiaal (waaronder onze kwaliteiten) wordt verbeeld in een schatkistje waarvan we de inhoud hebben meegekregen van ons voorgeslacht.

Foto's van de poppetjes: Samuel Otte

1. *Het zorgende kind.* Dit kind maakt een geforceerde ontwikkeling naar zelfstandigheid door om aan de behoeften van de ouders te kunnen voldoen. Hij vervult taken boven zijn leeftijdsniveau, wat ten koste gaat van de eigen emotionele en sociale ontwikkeling. In het volwassen leven kan dit tot burn-out leiden.

Joke was thuis altijd aan het helpen en zorgen en ook nu nog staat zij altijd voor iedereen klaar. Niet zozeer omdat ze dat zo fijn vindt, maar uit onvermogen te weigeren hulp te bieden als er een beroep op haar gedaan wordt. Zelf hulp ontvangen vindt ze heel moeilijk. Dan voelt ze zich enorm schuldig en tekortschieten.

2. *Het kind dat klein moet blijven.* De ouders hebben er behoefte aan voor dit kind te blijven zorgen, bijvoorbeeld om zelf te kunnen blijven ouderen omdat hun identiteit daarin ligt. Dit veroorzaakt een vertraagde ontwikkeling van het kind; vaak blijft het kind extreem afhankelijk van een of beide ouders. Verwenning is hiervan een veelvuldige uitingsvorm. Het kind krijgt geen kans zijn eigen persoonlijkheid te ontwikkelen. Dit maakt deze vorm van parentificatie tot een zeer ernstige vorm van verwaarlozing.

Het huwelijk van Hans is stukgelopen omdat hij altijd deed wat zijn moeder wilde en verwachtte dat zijn vrouw Marian daarin meeging. Hij woont nu weer thuis bij zijn moeder, die voor hem de was doet, eten kookt en samen met hem naar de bioscoop gaat.

3. *Het perfecte kind.* Dit kind zorgt ervoor dat zijn ouders zichzelf als geslaagde ouders kunnen blijven zien.

Manon heeft de opleiding gekozen die haar moeder graag had gevolgd. Ze draagt de kleding die haar moeder leuk vindt en accepteert dat haar moeder haar 'haar beste vriendin' noemt. Haar ouders geven haar waardering om haar gedrag en zij schikt zich naar hun wensen. Ze doet haar best aan al hun wensen tegemoet te komen. Kiest ook het vriendje dat in het milieu van haar ouders past.

4. *De zondebok.* Dit kind neemt de schuld van alle problematiek in het gezin op zich. Hij offert zichzelf op ten behoeve van het gezin.

Maarten vindt al op jonge leeftijd uit dat wanneer hij lastig doet zijn ouders hun geruzie stoppen en zich met hem gaan bemoeien. Zijn lastige gedrag verbindt niet alleen de ouders maar het hele gezin. Weliswaar tegen hem, maar dat draagt hij als vanzelfsprekend, tot de uithuisplaatsing toe.

problemen. Passend geven is nodig om onszelf te valideren – evenals ontvangen, waarmee we immers de ander het genot van geven schenken. Wanneer geven en ontvangen in balans zijn, is er vanzelfsprekend sprake van afbakening en kan er een gezonde en evenwichtige persoonlijkheidsontwikkeling plaatsvinden. Desondanks hebben we allemaal in bepaalde mate een periodieke of constante vorm van parentificatie ontwikkeld in ons gezin van herkomst. Dit doen we door onze kwaliteiten zodanig uit te vergroten dat we ons echte zelf erachter verschuilen. Soms zeer gezond in ons volwassen leven. Het kan helemaal geen kwaad of is soms zelfs constructief wanneer het door onze ouders wordt gezien en we erkenning krijgen voor deze wijze van geven.

Lieve is het engeltje thuis. Haar moeder heeft na de geboorte van Lieve multiple sclerose ontwikkeld, haar vader heeft een fulltime baan en Lieve voert al jong taken uit die niet passen bij haar leeftijd. Haar ouders geven haar er veel erkenning voor en maken daarnaast ruimte voor dingen die Lieve graag voor zichzelf doet. Dit heeft Lieve al jong tot een zeer zelfstandige vrouw gemaakt die haar eigen boontjes kan doppen en in haar studie en werk veel verantwoordelijkheid kan dragen zonder daaronder gebukt te gaan.

In de hulpverlening aan kinderen en hun ouders is het van wezenlijk belang het kind te zien in zijn wijze van geven aan zijn ouders en/of gezin van herkomst. Door dit geven te zien komt er ook bewustwording van waar zijn loyaliteit ligt. Daarmee doe je het kind recht en geef je hem ook erkenning, waardoor zijn geven relationeel een constructieve bijdrage levert aan zijn eigen ontwikkeling. Hiermee kun je ouders op hun verantwoordelijkheid aanspreken ten aanzien van hun kinderen zonder dat je als hulpverlener tussen het kind en zijn ouders in gaat staan. Dit kan leiden tot een betere samenwerking en juiste aanpak van de problematiek. Maar vooral tot verbinding tussen het kind en zijn ouders.

Passend geven en ontvangen

Wanneer ons geven niet passend is voor onszelf of voor de ander, komen we in persoonlijke en/of relationele